

PARASAL BİRLİĞİN

TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ MUHTEMEL ETKİLERİ

Avrupa Birliği çerçevesinde yaşanan siyasi bütünleşme sürecinin temel taşlarından birisi de ekonomik bütünleşme hareketidir. Ekonomik bütünleşmenin önemli bir tamamlayıcı bileşeni ise parasal bütünleşmedir. Bu bakımdan, Avrupa Para Birliğinin kurulması, Avrupa'daki ekonomik entegrasyon hareketinin ulaşılan en son noktasıdır. Parasal Birlik, Tek Pazarın doğal bir tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Avrupa Birliği içerisinde insanların, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbestçe dolaşımını öngören Tek Pazarın etkinliğinin artmasının, üye ülkelerin paraları arasındaki döviz işlemlerinin yol açtığı maliyetlerin ve döviz kuru belirsizliklerinin ortadan kalkmasıyla mümkün olacağı düşünülmektedir. Bunu sağlayacak olan da, üye ülkelerin tek para kullanımına geçmeleridir.

Euro'nun uygulamaya konulması temelde üç alanda tasarruf sağlayacaktır:

1- Kambiyo işlem maliyetlerinin azalması. Tek para sistemi, üye ülkelerin kendi aralarındaki ticarete ulusal paraların birbirine çevriminden kaynaklanan maliyetleri ortadan kaldıracaktır.

2- Döviz kuru istikrarı. Parasal Birliğe dahil ülkelerin ulusal paralarının dış değeri birbirlerine karşı sabitlendiği ve nihai aşamada ulusal paralar tedavülden kaldırılarak tek paraya geçileceği için döviz kuru riski önemli ölçüde azalmaktadır. Döviz kuru riskinin azalması, dış ticaretteki belirsizlikleri de büyük ölçüde gidererek firmaların daha net kararlar alabilmelerine olanak sağlamakta, kaynak dağılımında etkinliği artırmaktadır.

3- Fiyatların şeffaflaşması. Tek paraya geçiş, üye ülkeler arasındaki fiyat farklılıklarını ortaya koyarak fiyat karşılaştırmalarını kolaylaştırmaktadır. Bu durum firmaların ülkeler bazında fiyat farklılaştırmasına gitmelerini zorlaştırmakta ve Birlik genelinde fiyatların birbirine yakınlaşmasını sağlamaktadır. Fiyatların şeffaflaşması, benzer ürünler üreten firmalar arasındaki rekabeti de artırmaktadır.

Söz konusu üç alanda ortaya çıkan etkiler, ekonominin bütün alanlarına yayılan zincirleme etkileşimin temel taşlarını oluşturmaktadır. Bu sayede dış ticarete, yatırımlarda, üretimde, finansal piyasalarda ve global düzeyde birbirini

sürükleyen bir etki-tepki mekanizması ortaya çıkmaktadır. Bu etkileşimin yarattığı başlıca ekonomik faydaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Tek Pazarın tamamlanması,
- Fiyat mekanizmasının etkinliğinin artması,
- Fiyat istikrarı,
- Euro bölgesinde ticaretin yoğunlaşması, yatırım ve üretimin artması,
- Ulusal para ve sermaye piyasalarının daha fazla bütünleşmesi ve derinlik kazanması,
- Ulusal ekonomilerin yakınlaşması,
- Sınır aşırı finansal işlemlerin kolaylaşması.

Euro'ya başarılı bir şekilde geçilmesi, üye ülkelerin ekonomi ve maliye politikalarının uyumlaştırılması ve Avrupa'nın siyasi bütünleşmesinin sağlanmasında önemli bir dayanak oluşturmak suretiyle politik avantajlar da sağlayacaktır.

Parasal Birliğin üçüncü ülkelere etkisi, bu ülkelerin Euro bölgesi ile olan ticari ve ekonomik ilişkilerine, uluslararası sermaye piyasalarına ve dış ticaretteki açıklık derecelerine ve uyguladıkları kur politikasına göre değişecektir. Bu itibarla, 1998 verilerine göre, ithalatının % 52,5'ini, ihracatının % 50'sini AB ülkeleri ile gerçekleştiren, Türk Lirasının nominal kur değerini Dolar ve Euro'dan oluşan kur sepetine göre ayarlayan, orta ve uzun vadeli kamu dış borç stokunun yaklaşık % 38'i ve resmi rezervlerinin yaklaşık % 60'ı Euro'ya dahil para birimleri cinsinden olan, AB ile ortaklık ilişkisi bulunan ve gümrük birliği üyesi olan Türkiye'nin Parasal Birlik konusunda yaşanan gelişmelerden en çok etkilenecek ülkelerden biri olması kaçınılmazdır.

Euro'nun Türkiye üzerinde yaratacağı net etkiyi tam olarak tespit etmek oldukça zor görünmekle birlikte, Euro'nun Türkiye ekonomisi üzerinde etkide bulunacağı başlıca alanların dış ticaret, dış borç yönetimi, faturalama ve mali piyasalar olacağı düşünülmektedir.

Euro bölgesinde artan rekabet; fiyatların şeffaflaşması, ölçek ekonomileri, hedging ve işlem maliyetlerinin ortadan kalkması neticesinde fiyatların düşmesi Türkiye'nin Euro bölgesindeki firmalarla rekabetini güçleştirecek ve ihracat mallarının fiyatlarını düşmeye zorlayacaktır. Gümrük birliği bu etkinin daha fazla hissedilmesine yol açacaktır. İthalat açısından ise, Euro bölgesinde fiyatların düşmesi ithalatın birim maliyetini düşürerek, özellikle ara mal ve yatırım malı ithalatına bağlı yatırımları teşvik edecektir. Diğer taraftan ise, gümrük birliğinin de etkisiyle tüketim malı ithalatını artıracaktır. Bunun sonucunda, dış ticaret açığı artacaktır. İthal talebinin yükselmesi, yurt içinde ithal ikamesi mallar üreten işletmeler üzerinde de rekabet baskısı yaratacaktır.

Diğer taraftan, Euro'nun ABD Doları, Japon Yeni ve Türk Lirası karşısındaki kur değerinin artması, mal ve hizmet ihracatında Euro'nun kullanımını yaygınlaştırırken, ithalat sektörlerinde Euro karşısında zayıflayan para birimlerine yönelişe sebep olacaktır. Dış ticarete gelirler Euro cinsinden tahsil edilirken ödemelerin de zayıf para birimleri ile yapılması ödemeler dengesini olumlu yönde etkileyecektir.

Tek Pazarın tamamlanması, işlem maliyetlerinin ortadan kalkması ve piyasaların bütünleşmesi dolayısıyla Euro bölgesinde sağlanacak büyüme ve gelir artışı neticesinde üye ülkelerde ithal talebinin artması Türkiye'nin bu ülkelere olan ihracatını artıracaktır. Nitekim, Türkiye'nin OECD ülkelerine yaptığı ihracatın bu ülkelerdeki gelir artışına oldukça duyarlı olduğu ortaya konulmuştur. Orta vadede Euro alanında kaydedilecek % 2,9 oranındaki bir büyümenin Türkiye'nin EPB ülkelerine ihracatını % 7,2 oranında artıracığı tahmin edilmektedir.

Türkiye, gerçekleştirdiği ihracatın % 32'sinde ve ithalatın % 40'ında AB ülkelerinin para birimlerini kullanmaktadır. Ancak bu oranlar, Türkiye'nin dış ticaretinde AB ülkelerinin payından daha aşağıda kalmaktadır. Bu itibarla, Euro'ya geçişle birlikte, geçmişte üye ülkelerin para birimleri ile yapılan ticari faturalamada bu para birimlerinin yerini Euro alacağı gibi, Euro'nun uluslararası piyasalarda

rağbetinin artması ölçüsünde, ABD Doları ve diğer para birimleri ile gerçekleştirilen ticari faturalamalarda da Euro'ya yönelik olacaktır.

Parasal Birliğin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkileri, bir yönüyle Euro/TL, Euro/Yen ve Euro/Dolar paritesindeki dalgalanmalara ve Türk bankalarının bu para birimleri karşısındaki açık ya da kapalı pozisyonuna göre ortaya çıkacaktır. Örneğin, Türk bankalarının Euro'da açık, ABD Dolarında kapalı pozisyonda olmaları durumunda Euro/Dolar paritesinin Euro lehine değişmesi bankaların kambiyo zararına uğramalarına, paritenin Dolar lehine değişmesi ise kambiyo kârı elde etmelerine yol açacaktır. Sektördeki bankaların ABD Dolarında açık, Euro'da kapalı pozisyonda olmaları durumunda Euro/Dolar paritesinin Dolar lehine değişmesi bankaların kambiyo zararına uğramalarına, paritenin Euro lehine değişmesi ise kambiyo kârı sağlamalarına sebep olacaktır.

Türk bankacılık sisteminde, T.C. Merkez Bankası rezervlerinde ve hane halklarının elinde Euro'ya dahil para birimleri (özellikle de Alman Markı) cinsinden bulunan dövizlerin ve döviz tevdiat hesaplarının en geç 1 Temmuz 2002 tarihine kadar Euro'ya dönüştürülmesi gerekmektedir. 1 Ocak 1999 – 1 Temmuz 2002 tarihleri arasındaki dönemde Euro'ya geçiş ihtiyaridir. Gerek geçiş döneminde gerekse bu dönemin bitiminde, Euro'nun piyasalardaki durumuna bağlı olarak Euro'ya dahil para birimlerinden ABD Dolarına ya da enflasyon ve yurt içi faiz hadlerinin durumuna göre Türk Lirasına yönelişler olabilir. Bu nedenle Türk bankacılık sektörünün Euro'ya dahil para birimleri cinsinden varlık ve yükümlülüklerini değerlendirmeleri, Euro'nun kısa, orta ve uzun dönemler itibarıyla uluslararası piyasalardaki durumuna ve Euro/Dolar paritesindeki değişmelere ilişkin olasılıkları içeren senaryo analizleri yapmaları ve döviz tevdiat hesaplarından yaygın para çekme olasılığına karşı nakit akımlarını düzenlemeleri gerekmektedir. Euro'nun güçlü bir para birimi durumuna gelmesi ise Euro'ya yönelik büyük bir talep yaratarak, Euro'nun kur değerinin artmasına ve Euro faiz hadlerinin yükselmesine neden olabilir. Kısa vadede Euro/Dolar, Euro/Yen ve Euro/TL paritelerinde ortaya çıkması beklenen belirsizlik ortamının bankaları ve diğer ekonomik birimleri kur riskiyle karşı karşıya bırakması da olasıdır. Ancak

özellikle uzun vadede Euro'nun uluslararası piyasalarda güçlü ve istikrarlı bir para birimi olarak kendini göstermesine paralel olarak Türk bankacılık sektöründe ve mali piyasalarda ABD Dolarından Euro'ya doğru önemli yönelişler olabilir.

Tek para birimine geçilmesinin ardından, Parasal Birlik üyesi ülkelerin bankaları kadar Türk bankalarının da bilgisayar ve muhasebe sistemleri gibi teknik alt yapıda gerekli uyarlamaları yapmaları, personel eğitimi ve müşterilerin bilgilendirilmesine yönelik çalışmalarda bulunmaları gerekmektedir. Bu hazırlıklar bankalar için ek maliyetlere yol açmaktadır. Ayrıca, tek paraya geçişle birlikte bankalar; Euro'ya dahil para birimleri arasında gerçekleştirilen döviz alım satım ve arbitraj işlemleri, hedging işlemleri, söz konusu para birimleri cinsinden yapılan para transferleri ve aracılık hizmetleri gibi gelir sağlayıcı faaliyetlerden de yoksun kalacaklardır. Bunun yanı sıra, Euro bölgesinde artan rekabet neticesinde Avrupa bankalarının, azalan kar ve pazar paylarını telafi etmek amacıyla yönelecekleri başlıca pazarlardan birisi de Türkiye olacaktır. Bu nedenle Türk bankaları, gerek yurt içi, gerekse yurt dışında yabancı bankalarla rekabet edebilmek amacıyla başta hizmet kalitesi ve türleri, rantabilite, personel sayısı ve niteliği, şube sayısı, teknolojik alt yapı, muhabir ilişkileri, faaliyet türleri ve kar payı gibi unsurlarda olmak üzere yeniden yapılanmaya gitmek durumundadırlar.

Yabancı piyasalarda Euro'ya dahil para birimleri cinsinden hisse senedi ve tahvil ihraç eden Türk şirketlerinin, söz konusu kıymetli kağıtları Euro cinsinden yeniden değerlemeleri gerekmektedir. Bunun yanı sıra, Euro bölgesinde faiz ve kur farklılıklarının ortadan kalkması, faiz hadlerinin düşmesi ve piyasaların stabilize olması nedeniyle getiri oranlarının düşmesi, yabancı fonların riskli fakat potansiyel getirisi yüksek olan İMKB'ye yönelmesini ve bu sayede Türkiye'ye kısa vadeli yabancı sermaye girişi sağlayabilir. Ancak, yüksek getiri arayan yabancı fonların Türkiye'ye çekilebilmesi için Türk para ve sermaye piyasalarında yatırımcılar, ihraççılar ve aracı kurumlar açısından önem taşıyan yatırımcı güvenliği, şeffaflık, vergilendirme, azınlık ve temsil hakları gibi konularda yabancı sermayenin endişelerini giderici adımların atılması gerekmektedir.

Parasal Birliğin katkısıyla Euro sermaye piyasalarının bütünleşmesi, derinleşmesi, faiz oranlarının düşmesi ve istikrar kazanması, Türkiye'nin bu piyasalardan daha düşük maliyetle ve daha büyük hacimlerde borçlanma imkanını artıracaktır. Bunun yanı sıra Euro'ya dahil para birimlerinin 2002 yılında ortadan kalkması, gözetilmesi gereken risk sayısını azaltacak ve ABD Doları, Japon Yeni ve Euro'dan ibaret olan üç ana risk faktörü kalacaktır. Bu durum, dış borç yönetiminde büyük kolaylık sağlayacaktır. Diğer taraftan, Türkiye'nin döviz cinsinden varlık ve yükümlülükleri arasındaki uyumsuzluk da Türkiye'yi kur riskine maruz bırakmaktadır. Bu yönden bir kur riskiyle karşılaşmaması için Türkiye'nin varlık ve yükümlülüklerinin uyumlu olması, yalnız ihracat gelirleri dikkate alındığında dış borç döviz kompozisyonunun % 60 Dolar - % 40 Euro şeklinde oluşturularak, Japon Yeni ve diğer para birimleri cinsinden yükümlülüklerin Euro ve Dolar cinsinden yükümlülüklerle çevrilmesi gerekmektedir. Bu sayede risk yönetimi daha da kolaylaşacaktır.

Uluslararası düzeyde rezerv para olarak kabul edildiği için, Türkiye'nin dış borç stoğu da ABD Doları cinsinden hesaplanmaktadır. Bu bakımdan, Euro ve Euro'nun alt para birimleri cinsinden alınan dış borçlar da dış borç servisinde ABD Dolarına çevrilerek takip edilmektedir. Dolayısıyla, Euro/Dolar paritesindeki değişimler dış borç stok rakamları üzerinde de değişimlere yol açmaktadır. Euro'nun ABD Doları karşısında değerinin artması Türkiye'nin dış borç stokunu artırırken, ABD Dolarının Euro karşısında değer kazanması ise dış borç stok rakamını azaltmaktadır.

Dış borç faiz yükü, Euro'ya dönüşecek dış borçlara uygulanacak faiz oranlarının değişken ya da sabit olmasına göre tek para sistemine geçişten etkilenecektir. Bu itibarla, Euro'ya dönüşen sabit faizli borçların nominal faiz oranları değişmezken, değişken faiz oranlarının yerini Euro Libor ve Euribor referans faiz oranları alacaktır. Ancak, Türkiye'nin toplam faiz ödemesi içerisinde değişken faizin payı % 11,07 oranında olduğu için, Euro'ya geçiş sebebiyle faiz oranlarından kaynaklanacak ek külfet yalnızca değişken faizli enstrümanların faiz

oranlarının Euro Libor ve Euribor faiz oranlarına dönüştürülmesi sırasında ortaya çıkacaktır.

Parasal Birliğe geçişle birlikte uygulamaya giren Target Sistemi sayesinde para transferleri ve geri ödemeler en fazla 30 dakika içerisinde gerçekleştirilebilmekte ve Euro üzerinden aynı gün valörlü işlem yapabilmek olanaklı hale gelmektedir. Böylece, geçmişte Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasındaki zaman farkından ötürü, bu ülkelerin ulusal paraları üzerinden aynı gün valörlü işlem yapılamamasından kaynaklanan kur farkları, zaman kayıpları ve işlem maliyetleri de ortadan kalkmaktadır.

Euro'ya geçiş, Türkiye'nin döviz rezervlerinin yönetimi, kompozisyonu ve yapısı üzerinde de etkili olacaktır. Türkiye'nin resmi döviz rezervlerinin yaklaşık % 60'ı AB ülkelerinin para birimleri cinsindedir. T.C. Merkez Bankasının, döviz rezervlerindeki Euro'ya dahil paraları en geç 1 Temmuz 2002 tarihine kadar Euro ile değiştirmesi gerekmektedir. Söz konusu değiştirme işlemi, Euro ile üye ülkelerin para birimleri arasındaki pariteler sabitlendiği için herhangi bir kayba yol açmayacaktır. Türkiye'nin AB ile olan ekonomik ve ticari ilişkilerinin yoğunluğunun yanı sıra Euro'nun istikrarlı ve güçlü bir para olması ve uluslararası piyasalarda benimsenmesi halinde, zamanla Türkiye'nin döviz rezervleri içerisinde Euro'nun payının Euro'ya dahil para birimlerinin payından daha fazla olması beklenebilir.

T.C. Merkez Bankası, Türk Lirasının nominal kur değerini 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren "1 Dolar + 0,77 Euro"dan oluşan yeni kur sepetine göre yönetmeye başlamıştır. T.C. Merkez Bankası tarafından 1999 tarihinde ilan edilen kur ve para politikası çerçevesinde, Aralık 1998 – Aralık 1999 arasındaki dönemde % 60,6 oranında artan kur sepetinin Aralık 1999 – Aralık 2000 döneminde % 20 oranında değerlendirilmesi öngörülmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin Türk Lirasını doğrudan Euro'ya bağlaması ya da döviz sepeti içinde Euro'nun payını artırması, ekonomisini AB ülkelerinin ekonomilerine yakınlaştırmadan uygun bir politika tercihi olarak görülemez. Kaldı ki, dış yükümlülüklerin yaklaşık yarısının ABD

Doları cinsinden olması, Türk Lirasının doğrudan Euro'ya bağlanması durumunda Türkiye'yi Euro/Dolar paritesindeki dalgalanmalardan kaynaklanan döviz kuru riskiyle karşı karşıya bırakır. Ayrıca, T.C. Merkez Bankası tarafından 2000 yılında uygulanacak kur politikası doğrultusunda kur sepetindeki günlük artış oranlarının dönem başında açıklanmış olmasına ve büyük ölçüde programın gerçekleşmesine karşın Euro/Dolar çapraz kurundaki belirsizlik sürmektedir. Bu ise sepetin artış oranı önceden düzenlense bile, sepete dahil olan Dolar ve Euro'nun ayrı ayrı Türk Lirası karşısındaki değerlerinin değişmesine yol açabilmektedir. Örneğin, Euro/Dolar çapraz kurunun Dolar lehine değişmesi, sepetin kümülatif artışı ne olursa olsun, Türk Lirasının ABD Doları karşısında, Euro karşısındaki değer kaybına nispeten daha fazla değer yitirmesine, bir başka deyişle, Türk Lirasının Euro karşısında aşırı değerlenmesine yol açacaktır.

Türkiye'nin, Parasal Birliğin gerek Euro bölgesinde gerekse uluslararası ekonomide yaratacağı yeni çevrede, olumlu etkilerinden azami ölçüde yararlanabilmesi, olumsuz etkilerinden ise mümkün olduğunca kaçınabilmesi için ekonomisinde önemli değişimlere yol açacak yapısal reformları sonuçlandırması gerekmektedir. Bu gereklilik, hem ekonomik konjonktürün Türkiye'nin önüne koyduğu içsel bir zorunluluk, hem de bir taraftan AB'ne tam üye olmaya aday, dolayısıyla Parasal Birliğe de müstakbel aday, diğer taraftan ise gümrük birliği üyesi konumundaki Türkiye'nin her iki taraftan da yerine getirmekle mükellef olduğu Topluluk kriterleri anlamında dışsal bir etkidir.

İçsel bir zorunluluk olarak, Türkiye yıllardır kronikleşen ya da arızı olarak dönem dönem ortaya çıkan ekonomik sorunlarını kalıcı olarak çözüme kavuşturarak vatandaşlarının harcanabilir gelir ve refah düzeyini yükseltmeli, gelir dağılımındaki dengesizliği gidermeli, devletin asli görevleri olan eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, araştırma-geliştirme ve alt yapı alanlarında daha fazla yatırım yapmalı, serbest piyasa ekonomisinin "vahşi kapitalizm"e dönüşmeksizin düzenli bir şekilde işlemlerini sağlamalı, rekabet ve girişim eşitliği ve serbestliğinin önündeki engelleri kaldırmalı ve ekonomik büyümeyi artırmalıdır. Bunun için de Türkiye'nin öncelikle;

- Ekonomik ve siyasi istikrarı sağlaması,
  - Enflasyonu düşürmesi,
  - Korumacılık politikalarının arkasında gelişen ve bu nedenle verimliliği düşük endüstri dallarını tedricen dış rekabete açması,
  - Kamu borçlanma gereksinimini azaltarak hem bütçe üzerindeki borç yükünü hafifletmesi hem de büyük ölçüde kamunun sığ sermaye piyasasından borçlanmasının sebep olduğu yüksek faiz oranlarını aşağı çekmesi,
  - Yüksek kamu açıklarına sebep olan, verimsiz kamu harcamalarını artıran ve rekabet koşullarını bozan ya da özel sektörün daha verimli ve karlı bir şekilde işletebileceği kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesini tamamlaması,
  - Reel yatırımların önündeki kredi temini, yüksek faiz hadleri gibi engelleri kaldırarak, tasarrufların spekülatif yatırımlardan reel yatırımlara yönelmesini sağlayacak ekonomik ortamı oluşturması,
  - Türk Lirasının değer kaybını önlemesi fakat ihracat sektörlerinin dış rekabet güçlerini artırmalarını da sağlaması,
- gerekmektedir.

Türkiye'nin ekonomik dönüşümü sağlaması yönündeki dışsal etkiler büyük ölçüde AB menşelidir. Söz konusu etkiler, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinin üç farklı yönü itibarıyla ortaya çıkmaktadır:

- Türkiye'nin AB ile olan yoğun ticari ve ekonomik ilişkileri,
- Türkiye'nin AB ile gümrük birliği ilişkisi içinde olması,
- Türkiye'nin, 1999 yılında yapılan Helsinki zirvesinde resmileşen AB'ne tam üye adaylığı ve daha ileriki bir dönemde söz konusu olabilecek Parasal Birlik üyeliği.

Türkiye ekonomisinin 1980'li yıllardan itibaren dışa açılmasıyla başlayan süreçte, özelde gümrük birliği ilişkisi genelde ise ekonomilerin küreselleşmesi akımı çerçevesinde bir taraftan Türk girişimcilerin daha fazla dış piyasalara açıldığı diğer taraftan da yabancı sermayenin ve girişimcilerin Türkiye'yi yeni bir pazar olarak seçip yatırımlarını buraya kaydardıkları gözlenmektedir. Bu nedenle Türk firmaları hem iç piyasada hem de dış piyasalarda artan bir rekabetle karşı karşıya

kalmaktadır. Bu durumda, Türk firmalarının rekabet güçlerini ve pazar paylarını koruyarak yeni piyasalara açılmaları ve pazarlarını genişletmeleri gerekmektedir. Kalifiye eleman istihdamı, verimliliğin artırılması, maliyetlerin düşürülmesi, yeni pazarlama ve üretim tekniklerinin geliştirilmesi, üretim fonksiyonunun kar maksimizasyonu doğrultusunda oluşturulması ve ölçek ekonomilerine ulaşılması, bu doğrultuda gerçekleştirilebilecek başlıca yapısal dönüşümlerdir.

12 Eylül 1963 tarihinde imzalanarak 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Antlaşması ile Türkiye ve AET arasında ortaklık ilişkisi kurulmuş ve Türkiye'ye yönelik bir tam üyelik perspektifi oluşturulmuştur. Ankara Antlaşması ve 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile Türkiye'nin ekonomi politikalarını Topluluğun ekonomi politikalarına yakınlaştırması, Topluluğun mali yardımlarının da desteği ile ekonomisini güçlendirmesi, ekonomik kalkınmasını hızlandırarak Topluluk üyesi devletler ile arasındaki ekonomik gelişmişlik açığını kapatması ve gümrük birliğine hazırlanması ilke bazında öngörülmüştür. Söz konusu ilkeler, Türkiye'nin AB'ne tam üyelik için katetmesi gereken yolu tarif etmesi bakımından önem taşımaktadır. 1996'da başlayan gümrük birliği çerçevesinde de Türkiye'nin AB menşeli sanayi mallarına uyguladığı (karşılıklı olarak) gümrük vergisi ve fonları sıfırlaması, üçüncü ülkelere karşı AB'nin ortak gümrük tarifesi benimsenmesi ve AB'nin dış ticaret politikalarına uyması hükme bağlanmıştır.

Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde aday ülke konumu itibarıyla Türkiye'nin yerine getirmekle yükümlü olduğu siyasi, ekonomik ve kurumsal koşullar Haziran 1993'te gerçekleşen Kopenhag zirvesinde kararlaştırılan ve Kopenhag kriterleri olarak da adlandırılan ilkelere ifadesini bulmaktadır. Düzenli işleyen bir piyasa ekonomisinin oluşturulması ve ulusal ekonomilerin AB içerisindeki piyasa güçleri ve rekabetçi baskılar karşısında yeterince dirençli bir yapıya kavuşturulması, tüm aday ülkeleri bağlayan Kopenhag kriterlerindedir. Türkiye'nin AB'ye tam üye olması durumunda, adaylık döneminde başlayan bir hazırlanma sürecinin beraberinde benimsenmesi gereken Topluluk müktesebatı da ekonomik ve mali hükümler içermektedir. Roma Antlaşması, Tek Avrupa Senedi

ve Maastricht Antlaşması üye ülkelerin ekonomilerinin yakınlaştırılması, ekonomi politikalarının koordinasyonu ve iş gücü, mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımına ilişkin Topluluk hukukunu ortaya koymaktadır. Bu bakımdan, Ekonomik ve Parasal Birlik Topluluk müktesebatının bir parçasıdır ve Türkiye'nin de, AB üyesi olması halinde bu hukuka riayet etmesi gerekecektir.

Maastricht kriterleri olarak adlandırılan, Parasal Birliğin üçüncü aşamasına geçiş koşulları AB'ne tam üye adayı durumundaki ülkeler için karşılanması gerekli yükümlülükler olmamakla birlikte, Parasal Birliğe dahil olmak isteyen AB ülkelerinin bu koşulları yerine getirmesi zorunludur. Bu bakımdan Maastricht Antlaşması Avrupa Birliği için yeni bir parasal hukuk sistemi ortaya koymaktadır. AB'ne tam üyeliği gerçekleştiği takdirde Türkiye'nin Parasal Birliğe girebilmesi için enflasyon oranı, kamu borçları, bütçe açıkları, faiz oranları ve devalüasyon (ya da "depreciation") konusundaki Maastricht yaklaşma kriterlerini yerine getirmesi ve ayrıca, T.C. Merkez Bankasının tam özerkliğini ve AMBS'ye entegrasyonunu sağlaması, sermaye hareketlerini serbestleştirmesi, finansal piyasalar için güven verici bir yasal ortam oluşturması, Türk Lirasını tedavülden kaldırarak Euro'yu benimsemesi ve para politikası uygulama yetkilerini AMB'ye devretmesi gerekecektir.

Türkiye'nin gerek iç ve dış piyasalarda rekabet edebilmesi gerekse AB ve Parasal Birliğe üyelik sürecini tamamlayabilmesi için yerine getirmek durumunda olduğu iktisadi yükümlülük ve yapısal reformlar, her şeyden önce yapılması gerekenlerin ve yapılmak istenenlerin bilincinde olarak kararlı ve istikrarlı bir tavır almayı gerektirmektedir. İçinde bulunulan ekonomik konjonktür ve gelişmeler, Türkiye'deki ekonomik ve politik karar birimlerini bu tavrı almaya sevk etmektedir. Yaşanan gelişmelerin net sonuçlarını ise ancak uzun vadede görmek mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

AB DANIŞMANLIK VE YATIRIM HİZMETLERİ A.Ş., (1998) “Mali Bilgi Sistemlerinin Euro’ya Hazırlanması”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 25

_____, (1999) “Tek Para Birimi EURO’nun Avrupa Birliği’ne Üye Olmayan Devletler Üzerindeki Etkileri”, *Dış Ticarete Durum*, Sayı: 41

AKTAN, Okan H. *Para Birlikleri Kuramı ve Avrupa Para Sistemi*, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983

ALKAÇAR, Baki. “Avrupa’da Tek Paraya Geçiş ve Türk Finans Sistemine Etkileri Paneli”, *Uzman Gözüyle Bankacılık*, Yıl: 6, Sayı: 24, Aralık 1998

ALPAR, Cem, ONGUN, Tuba. *Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar*, Evrim Yayınları, İstanbul, 1988

ALPARSLAN, Melike. “Avrupa Merkez Bankaları Sistemi”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 19, Aralık 1996

ALTAY, Ömer. “Euro’nun Dünya Ticaret ve Finans Sistemi Üzerindeki Etkileri”, *Euro’nun Dünya Dünya Ticaret ve Finans Sistemi ile Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Muhtemel Etkileri* (Seminer), İktisadi Araştırmalar Vakfı, Ankara, 1999

ANKARA SANAYİ ODASI (ASO), “Euro’nun Türkiye Ekonomisi ve İşletmelerimiz Üzerindeki Etkileri”, *Asomedy*, Ekim 1998

ARISAN, Nilgün. *Euro ve Euro’nun Türkiye Üzerindeki Olası Makro-Ekonomik Etkiler*, İktisadi Araştırmalar Vakfı ve Ankara Ticaret Odası, Ankara, 1999

ARISOY, Ebru. *Ekonomik ve Parasal Birlik Sürecinde Tek Paraya Euro’ya Geçiş*, DTM, Ocak 1999

ARSLAN, İ. Hakkı. “Euro’nun Avrupa ve Türk Bankacılık Sistemine Etkileri”, *Dış Ticarete Durum*, Nisan 1999

ATA, Defne, SİLAHŞÖR, H. Serkan. *Parasal Birlik, Avrupa Para Birliği ve Türkiye*, HM, 1999

ATMACA, Reyhan. “Euro’nun Türk Dış Ticareti’ne Etkileri”, *Dış Ticarete Durum*, Nisan 1999, Sayı: 41

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, (1998) “Euro’nun Üye Olmayan Ülkeler Üzerindeki Etkisi Büyük Olacaktır”, *Güncel Avrupa*, Sayı:10-11-12

_____ , (1999) *Quest: Euro ve Avrupa Ekonomik ve Parasal Birlik Üzerine Sorular ve Cevaplar*, Ankara

BEKX, Peter. *The Implications of the Euro for Non-EU Countries*, Euro Papers No: 26, Directorate General For Economic and Financial Affairs, Brussels, 1998

BERKSOY, T., SALTOĞLU, B. *Türkiye Ekonomisinde Sermaye Hareketleri*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 1998

BİLGİLİ, Emine. “Euro ve Tek Pazar”, *Dış Ticaret Dergisi*, DTM, Temmuz 1999

CANEVİ, Yavuz. “Euro Vizyon”, *Görüş*, Temmuz-Ağustos 1998, Sayı: 36

CHAUFFOUR, J. Pierre, STEMİTSİOTİS, Loukas. *The Impact of the Euro on Mediterranean Countries*, Euro Papers No: 24, Directorate General for Economic and Financial Affairs, 1998

CHAUFFOUR, J. Pierre. “The Euro And The Mediterranean Countries”, *Euro* n° 46, February 1999

CURRIE, David. “The Pros and Cons of EMU”, *Economist Intelligence Unit*, London, February, 1997

DEDEOĞLU, Beril. *Adım Adım Avrupa Birliği*, Çınar Yayınları, İstanbul, 1996

DESRUELLE, D., KAHN, R., NART, R. “Impact of EMU on Selected Country Groups”, *Impact of EMU on Selected Non-European Union Countries*, (Ed.) R. Feldman v.d., Occasional Paper No: 174, IMF, Washington DC, 1998

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT), *Uluslararası Ekonomik Göstergeler*, Ankara, 1999

DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI (DTM), *Euro ve Türkiye Üzerine Etkileri*, Ağustos 1998

DİKMEN, M. Orhan. *Euro'nun Dünya Ticaret ve Finans Sistemi ile Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Muhtemel Etkileri* (Seminer), İktisadi Araştırmalar Vakfı, Ankara, 1999

DURA, Cihan, ATİK, Hayriye. *Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000

EGE, Yavuz. “Avrupa Tek Para Sistemi Semineri”, *Avrupa Para Birliği'nde Ekonomik Politikalar ve Türkiye Üzerine Yansımaları*, TÜSİAD, İstanbul, 1998

Ekonomik Forum, “Euro Türkiye Ekonomisini Nasıl Etkileyecek”, Haziran 1999, Yıl: 6, Sayı: 6

ERÇEL, Gazi. “Euro’nun Bankacılığa ve Sermaye Piyasalarına Etkileri”, *Dünya Gazetesi*, 27 Kasım 1998

ERTÜRK, Emin. *Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye’nin İçinde Bulunduğu Entegrasyonlar*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1993

ESKİŞEHİR SANAYİ ODASI (ESO), “Sorularla Euro”, *Sanayide Yeni Ufuk Dergisi*, Sayı: 13, Haziran 1999

EUROPEAN CENTRAL BANK, (1999) *Possible Effects of EMU on the EU Banking Systems in the Medium to Long Term*, Frankfurt

_____, (1998) *Target*, (<http://www.ecb.int/Target>)

EUROPEAN COMMISSION, (1996a) *Economic and Monetary Union*, Luxembourg

_____, (1997a) *External Aspects of Economic and Monetary Union*, Euro Paper No:1, Brussels

_____, (1997b) *The Impact of The Introduction of the Euro on Capital Markets (Giovanini Report)*, Euro Paper No:3, Brussels

EUROPEAN PARLIAMENT, *The Institutions of Economic and Monetary Union*, European Parliament Fact Sheets, 1999

FERTEGLİGİL, Veyis, ÖZKALE, Lerzan. *Euro And Its Effects on Turkish Economy*, 1999

GEDİKKAYA, Türkan, GÜRLER, Cihangül. *Ekonomik ve Parasal Birlik Hazırlıkları ve Avrupa Merkez Bankası*, TCMB, 1999

GÖKGÖNÜL, Ebru, ATAMAN, Pelin. “Avrupa Birliği’nde Ekonomik ve Parasal Birlik”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 27, 1998

GRABBE, J. Orlin. *History of The Euro*, 1 February 1997, (<http://www.aci.net/kalliste/euro.htm>)

GRAUWE, Paul De. (1992) *The Economics of Monetary Integration*, Oxford University Press, New York

_____, (1997) “Exchange Rate Arrangements Between the Ins and the Outs”, *EMU and the International Monetary System*, (Ed.) Paul R. Masson, Thomas H. Krueger, Bart G. Turtelboom, International Monetary Fund, Washington D.C.

GÜRLERSEL, C.Fuat. “Kapitalizmin Yaşam Süreci ve Yeni Ekonomik Dinamikler”, *Dış Ticarete Durum*, Sayı: 41, Nisan 1999

GÜVENEN, Orhan. “Avrupa Tek Para Sistemi Semineri”, *Avrupa Para Birliği'nde Ekonomik Politikalar ve Türkiye Üzerine Yansımaları*, TÜSİAD, İstanbul, 1998

HARTMANN, Philipp. “Trimetrics: The Euro in the New Order of International Currencies”, *Euro* n° 46, February, 1999

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI (HM), (1999a) *Euro ile İlgili Gelişmeler ve Türkiye'ye Yansımaları*

_____, (1999b) *Euro'nun Dış Borç Borç Yönetimine Etkileri*, (<http://www.treasury.gov.tr>)

KARLUK, S. Rıdvan. *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta A.Ş.Yayınları, İstanbul, 1998

KARLUK, S.Rıdvan, TONUS, Özgür. “Avrupa Para Birliği, Euro ve Geleceği,” *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:XIV, Sayı: 1-2, 1998

KİBRİTÇİOĞLU, Aykut. (1998) “EMU, Euro and EU-Membership: An Evaluation from the Turkish Macroeconomic Perspective”, Conference on EMU and the Outside World, Zurich, (<http://dialup.ankara.edu.tr/~kibritci/euroturk.pdf>)

_____, (1999)“Euro'nun Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Hakkında” İlk Yılında Euro Semineri, TCMB, (<http://dialup.ankara.edu.tr/~kibritci/eurotcmb.pdf>)

KURUÇ, Bilsay. “Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği'nin Gelişimi ve Euro Kullanımına Geçiş Sorunu”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 27, 1998

MILES, David. “Fundamental Economic Implications of EMU”, *The Euro*, (Ed.) Paul Temperton, Chichester, 1998

NECİPOĞLU, A.İlhan. *Avrupa Para Birliği Hedefi ve ECU'nun Kullanımının Yaygınlaşmasının Dünya Para Sistemi Üzerindeki Etkileri (Mayıs 1993 Sonuna Kadar)*, Sürat Daktilo Koll. Şti., İstanbul, 1993

NIEROP, Erwin, ÇINAR, Sonja. “Türkiye ve Parasal Birlik”, *Avrasya Dosyası*, Cilt: 5, Sayı: 4, 1999

OKTAR, Suat, YAVUZ, Suat. *Avrupa Para Birliği Euro ve Türkiye, Sorular ve Cevaplar*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 2000

ÖZBEK, Dilek. “Avrupa Para Birliği: Maliyetlere Yönelik Temel Yaklaşım ve Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Bahar 1999

ÖZGEDİZ, Yavuz. “Euro’nun Türk Hukuk Sistemine Etkileri”, *Dış Ticarete Durum*, Sayı: 41, Nisan 1999

PAYA, Merih. “Euro ve Türk Finans Sistemine Muhtemel Etkileri”, *Euro ve Türk Finans Sistemi*, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1998

PAYDAK, Selda. “Türk Bankacılık Sektöründe Euro Hazırlıklar”, *Güncel Avrupa*, Sayı: 1-2, 1999

PLENDERLEITH, Ian. *The Impact of EMU on The Financial Markets*, Speech at the Norwegian Society of Financial Analysts, Bond and Money Market Conference in Oslo, 12 June 1996

PRATTI, A., SCHINASI, G.J. *European Monetary Union and International Capital Markets, Structural Implications and Risks*, IMF Working Paper, WP/97/62, Washington D.C.

RUHASHYANKIKO, J.F. *The Euro and the Production Structure and Export Performance of Middle East and North African Countries*, IMF Working Paper WP/99/12, IMF, 1999

SALVATORE, Dominic. “The Euro versus The Dollar”, *Euro* no: 46, February 1999

SANTER, Jacques. “European Monetary Union – The Global Impact”, *The 24-Hour Global Financial Conference, Association for The Monetary Union of Europe*, Paris, 1997

SAVAŞ, V. Fuat. *Çağımızın Deneyi Euro*, Siyasal Kitabevi, İstanbul, 1999

SAYINALTIN, Seda. *Avrupa Para Sistemi’nin İncelenmesi ve Maastricht Anlaşması’nın Etkileri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994

SEYİDOĞLU, Halil. *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, Güzem Yayınları, İstanbul, 1996

SOLOMON, Robert. *International Effects of the Euro*, The Brookings Institution, Policy Brief, 1999, (<http://www.brook.edu>)

T.C. MERKEZ BANKASI (TCMB), (1998a) *Euro 1999*, Ankara

_____, (1998b) *Euro’ya Geçiş: Sorular ve Cevaplar*, Ankara

TAMER, Selçuk. “Avrupa Tek Para Sistemi Semineri”, *Avrupa Para Birliği'nde Ekonomik Politikalar ve Türkiye Üzerine Yansımaları*, TÜSİAD, İstanbul, 1998

TEMPERTON, Paul. “Euro-X”, *The Euro*, (Ed.) Paul Temperton, Chichester, 1998

_____ “Retail Sector and Consumer Impact”, *The Euro*, (Ed.) Paul Temperton, Chichester, 1998

_____ “Why Is The Euro Being Introduced?”, *The Euro*, (Ed.) Paul Temperton, Chichester, 1998

The Economist, “The Merits of One Money”, 24 October 1998

The Exchange Rate System Between Participants and Non-Participants, 1999, (<http://www.westlb.com/euro/ewu250.htm>)

TUR , Orhan. *Avrupa Para Birliği Sermaye Hareketlerinin Serbestleştirilmesi ve Türkiye'nin Uyumu*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1997

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ (TBB), (1998), “1997 Yılında Türk Bankacılık Sistemi”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 24,

_____, (1999), *Bankalarımız 1999*

TÜSİAD, *Avrupa Para Birliğinde Ekonomik Politikalar ve Türkiye Üzerine Yansımaları*, İstanbul, 1998

Hukuki Metinler:

Council Regulation (EC) No 1103/97 of 17 June 1997 on Certain Provisions Relating to The Introduction of the Euro (OJ L 162, 19.6.97, p. 1)

Council Regulation (EC) No 974/98 of 3 May 1998 on the Introduction of the Euro, (OJ L 139, 11.5.98, p. 1)

EURO'nun Hukuki Araçlara Etkisi ile Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (27 Şubat 2000 tarihli ve 23977 sayılı Resmi Gazete)

Protocol (No: 18) on the Statute of the European System of Central Banks and of the European Central Bank

Protocol (No: 21) on the Convergence Criteria

Protocol on the Statute of the European Monetary Institute

Treaty on European Union (Maastricht Treaty)

